

بسم الله الرحمن الرحيم

تدبر در قرآن

سوره مبارکه انسان

استاد ضرابی

جلسه دوم ۱۴۰۳/۷/۲

آیات شریفه: «هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا (۱) إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا (۲) إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا (۳) آیا این‌گونه نیست که زمانی طولانی از روزگار بر انسان گذشت که چیز قابل ذکر نبود؟ (۱) ما انسان را از نطفه مختلطی آفریدیم و او را می‌آزماییم بدین جهت او را شنوا و بینا قرار دادیم (۲) ما راه را به او نشان دادیم خواه شاکر باشد و پذیرا گردد یا ناسپاس (۳)»

خدایا دوستت دارم که بهتری...!

ای جود تو سرمایه و سود همه کس
گر فیض تو بک لحظه بعالم نرسد
وی ظل وجود تو وجود همه کس
معلوم شود بود و نبود همه کس

« هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا »: پیامبر گرامی اسلام (صلی‌الله علیه و آله و سلم) درباره نعمت وجود می‌فرماید: «كُنْ عَلَى عُمْرِكَ أَشْحَ مِنْكَ عَلَى دِرْهِمِكَ وَ دِينَارِكَ». بر عمر خودت بیش از پول و نقدینهات بخیل و تنگ‌نظر باش. (آن را بیهوده از دست مده). (سفینه، ج ۲، ص ۲۵۸)

مولی الموحدين امير المؤمنين عليه السلام فرمود: «عُمْرُ الْمَرْءِ لَا قِيَمَةَ لَهُ- عمر انسان (آنقدر گرانبها است که) به هیچ قیمتی قابل ارزیابی نیست. (اسرار البلاغه، ص ۸۹)

امام حسین (علیه السلام) فرمود: «نَافِسُوا فِي الْمَكَارِمِ، وَ سَارِعُوا فِي الْمَغَانِمِ. - در بهره‌برداری از فرصت‌های خوب شتاب کنید و برای رسیدن به اهداف عالی‌ه بر یکدیگر سبقت بگیرید. (بحار، ج ۷۸، ص ۳۵۵)

امروز بکار خیر اگر نشتابی
عمر تو چو اسب است و تو مانند سوار
فرصت چو گذشت کی دگر دریابی
او می‌بردت تند و تو اندر خوابی

اولین چیزی را که انسان باید درباره خودش بداند این حقیقت است که نعمت وجود به او عطا شده، چیزی که آن را نداشت و باید نسبت به اهمیت و ارزش و کارهایی که می‌شود با آن انجام داد، بیش‌تر بداند و شکرگزار باشد؛ با زبان حال خود بگوید: «... خدای خوبم، من از تو سپاسگزارم برای آفریدنم، مرا که از نطفه‌ای در حفاظ شکم مادر به لطف آفریدی و نگهداری کردی، خدایا تو بودی که من را در آغوش پر مهر مادر نگه داشتی، مادری که به واسطه مهری که تو در قلبش گذاشتی، وقتی که من آمدم همه چیز حول محور من چرخید. خدایا شکرست برای آفریدنم، برای زندگی در این دنیا. خدایا شکرست که من را از یک نوزاد ناتوان به یک انسان توانمند تبدیل کردی و من را خالق زندگی خودم قرار دادی که بتوانم با قلم عمل حقیقت خود را ترسیم کنم که حیوانی باشم یا فراتر از ملائکه به پرواز درآیم و تا ابد در عالی‌ترین مراتب حیات و زندگی باقی باشم، خدایا شکرست، خدایا شکرست که من را از هیچ به وجود آوردی و امکان همه چیز بودن را به من بخشیدی. من مفتخرم که در درگاه تو زندگی میکنم. خدایا ممنونتم و خدایا شکرست، چقدر من خوشبختم که می‌توانم زندگی بی‌نظیری را برای خودم خلق کنم. خدایا سپاسگزارتم. خدایا شکرست، خدایا شکرست که تو را دارم. خدایا شکرست که خیر محضی و

جز خیر برای بندگان نمی‌خواهی، خدایا شکرست که قادر توانایی و همه چیز در قبضه قدرت توست،
خدایا شکرست که همه چیز را می‌دانی و چیزی از نظر تو پوشیده نیست، خدایا شکرست ...»
بگذر از نفس و صاحب دل باش
حسب الامکان مراقب دل باش

« إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا * إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا »:
از یک نظر می‌توان گفت « أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ » ناظر به سخنی است که عبدالله بن سنان [از اصحاب امام
صادق علیه السلام] نقل کرده، می‌گوید: من از حضرت سؤال کردم که ملائکه افضل و بالاترند یا بنی
آدم؟ پس حضرت علیه السلام فرمودند: « قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ
رَكَّبَ فِي الْمَلَائِكَةِ عَقْلًا بِلا شَهْوَةٍ وَ رَكَّبَ فِي الْبَهَائِمِ شَهْوَةً بِلا عَقْلٍ وَ رَكَّبَ فِي بَنِي آدَمَ كِلْتَاهِمَا فَمَنْ غَلَبَ
عَقْلُهُ شَهْوَتُهُ فَهُوَ خَيْرٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَ مَنْ غَلَبَ شَهْوَتُهُ عَقْلُهُ فَهُوَ شَرٌّ مِنَ الْبَهَائِمِ- امیرالمؤمنین علی بن
ابیطالب علیه السلام فرمودند به راستی که خداوند عزوجل در وجود ملائکه عقل را آمیخت، بدون آن که
شهوت برایشان قرار دهد و در وجود حیوانات شهوت را در آمیخت بدون آن که عقل برایشان قرار دهد.
ولی در بنی آدم هر دو آنها را درهم آمیخت. پس هر انسانی که عقل او بر شهوتش غلبه کند او بهتر از
ملائکه است. و هر انسانی که شهوت او بر عقل او غلبه نماید او از حیوان پست تر و شر تر است.» (بحار الانوار، جلد ۶۰، باب ۳۹، روایت ۵، صفحه)

گر شاخه ها دارد تری
ور سرو دارد سروری
ور گل کند صد دلبری
ای جان، تو چیزی دیگری...

اگر اجمالا بخواهیم بدانیم که ملائکه دارای چه مقامی هستند کافی است به کتاب شریف عیون اخبار
الرضا (علیه السلام) سری بزنیم و روایات وارده از معصومین (علیهم السلام) را درباره هاروت و
ماروت ببینیم
امام حسن عسکری (علیه السلام) در ضمن حدیثی فرمود: « ملائکه معصوم و به لطف خدا از کفر و هر
گناه و کار زشتی محفوظند، همچنان که خدای تعالی فرموده: (لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا
يُؤْمَرُونَ) (تحریم/۶) و نیز فرموده: (وَلِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ) که منظور از آنان
ملائکه است - (لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَ لَا يَسْتَحْسِرُونَ ، يَسْبَحُونَ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ) (انبیاء/۱۹-۲۰)
همه کسانی که در آسمان ها و زمین اند ملک او هستند و همه آنان که نزد اویند از عبادت او استکبار
نورزیده و به ستوه نمی آیند بلکه شب و روز او را تسبیح گفته خسته نمی شوند.» (عیون اخبار
الرضاء، ج ۱، باب ۲۷، اخبار هاروت و ماروت)

و در نهج البلاغه امیرالمؤمنین (علیه السلام) در وصف ملائکه فرمود: « خدای را تسبیح می گویند و
دچار خستگی نمی شوند و دیدگانشان را خواب نمی گیرد و عقلشان دچار سهو و فراموشی نمی شود،
بدن هایشان سست و ناتوان نگشته و غفلت و نسیان عارضشان نمی شود.» (نهج البلاغه، خطبه ۱)
در کتاب محاسن روایت کرده که ایوب بن حرّ بیاع هروی می‌گوید: امام صادق (علیه السلام) به من فرمود:
« يَا أَيُّوبُ مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ قَدْ يُرَدُّ عَلَيْهِ الْحَقُّ حَتَّى يَصْدَعَ قَبْلَهُ أَمْ تَرَكَهُ وَ ذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ « بَلْ
نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ » وَ لَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ.» (بحار الانوار، ج ۵، ص ۳۰۲) «ای
ایوب! هیچ انسانی نیست مگر اینکه حق در او وارد می‌شود و قلبش را می‌شکافد، حال او می‌خواهد قبول
کند یا آن را ترک کند و این سخن خداوند است که در کتابش آمده است: بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ
فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَ لَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ- (انبیاء/۱۸)».

و در همان کتاب به سند خود از ایوب بن حرّ روایت کرده که گفت: امام صادق (علیه السلام) فرمود:
ای ایوب هیچ کس نیست مگر آنکه حق خود را به او نشان می دهد تا حدی که در قلب او جای می کند

حال یا آن را قبول می کند و یا نمی کند زیرا خدای تعالی فرموده (بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَ لَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ- (انبیاء/۱۸)).

ترس و نومیدیت دان آواز غول
می کشد گوش تو تا قعر سفول
هر ندایی که ترا بالا کشد
آن ندایی دان که از بالا رسد

از حضرت رضا (علیه السلام) روایت شده است که فرمود: خدای تبارک و تعالی فرمود: «یا بن آدم، بِمَشِيَّتِي كُنْتَ أَنْتَ الَّذِي تَشَاءُ، وَ بِنِعْمَتِي أَذْنَيْتَ إِلَيَّ فَرَائِضِي، وَ بِقُدْرَتِي قَوَيْتَ عَلَى مَعْصِيَّتِي، خَلَقْتُكَ سَمِيعًا بَصِيرًا، أَنَا أُولَى بِحَسَنَاتِكَ مِنْكَ، وَ أَنْتَ أُولَى بِسَيِّئَاتِكَ مِنِّي.» (بحار الأنوار: ۳/۴/۵) «ای فرزند آدم به مشیت من پدید آمدی که اینکه خودت هم دارای خواست و مشیت شدی و با قوت من است که فرایض مرا ادا می کنی و اگر نیروی معصیت داری آن را نیز با نعمت من یافته ای، چون این من بودم که تو را شنوا و بینا و توانا کردم آنچه از خوبی ها به تو برسد از خدا است و آنچه از بدی ها به تو برسد از خود تو است چون من از خود تو به حسنات و خوبی هایت سزاوارترم همچنان که تو به بدی هایت از من اولایی چون من از آنچه می کنم بازخواست نمی شوم، ولی خلق من باز خواست می شوند.»

هر نعمت که از قبیل خیرست و کمال
باشد ز نعت ذات پاک متعال
هر وصف که در حساب شریست و وبال
دارد به قصور قابلیات مآل

شیخ بهائی، در جلد دوم کتاب کشکول خود روایت کرده که: در تورات آمده: هر کس به قضای من ایمان نیاورد و به بلای من صبر نکند و در مقابل نعمت هایم شکر نکند، پس برای خود خدای دیگری انتخاب کند. هر کس به زندگی دنیا محزون باشد، بر من خشم کرده است. و هر کس برای شخص ثروتمندی به خاطر ثروتش تواضع کند، دو سوم دینش را از دست می دهد.

ای فرزند آدم، هر روز که می شود، من روزی تازه تو را می فرستم. ولی وقتی که هنگام شب می شود، ملائکه اعمال زشت تو را براریم می آورند. پس همیشه خیر من به سوی تو نازل است و شر تو به سوی من می آید. ای فرزندان آدم، به اندازه نیاز خود به من، اطاعت کنید و به میزان طاقتتان در آتش جهنم معصیت کنید. برای دنیا به همان میزان کار کنید که در آن خواهید ماند و برای آخرت هم به اندازه توقفتان در آن توشه بردارید. ای فرزندان آدم، با من زراعت کنید و معامله کنید. بیع سلف (بیع سلف به معامله کالای مدت دار به بهای نقد گفته می شود) انجام دهید تا من سودی به شما بدهم که هیچ کس ندیده باشد و هیچ گوشی آن را نشنیده باشد و به قلب هیچ بشری میزان آن سود خطور نکرده باشد. ای فرزند آدم، محبت دنیا را از دلت بیرون کن. چون محبت دنیا با محبت من در یک قلب جمع نمی شود.

ای فرزند آدم، به آنچه تو را امر کرده ام عمل کن و از آنچه تو را نهی کرده ام دست بردار. تو را زنده ای قرار می دهم که هرگز نمی میری.

ای فرزند آدم، هنگامی که در قلبت قساوت احساس کردی و جسمت بیمار شد و در مالت نقصی بوجود آمد و در رزقت تنگی پدید آمد. بدان که اگر درباره اینها شکایت کنی و حرفی بزنی عمل بی فایده ای را انجام داده ای.

ای فرزند آدم، برای راه درازت توشه زیاد لازم داری و بار خودت را هم سبک کن. چون صراط بسیار دقیق است. اعمال را خالص کن، بازرس اعمال تو بسیار بینا و آگاه است. خوابت را برای قبر به تأخیر بینداز و فخرت را هم برای روز میزان فراهم کن (نه برای دنیا) و لذت هایت را برای بهشت بگذار، با من باش تا من هم با تو باشم. به واسطه خوار دانستن دنیا به من تقرب پیدا کن تا از آتش جهنم دور باشی. ای فرزند آدم، کسی که کشتی اش غرق شده و در روی یک تخته پاره در وسط دریا مانده، مصیبت و خطرش کمتر از تو است. زیرا تو به گناهانت یقین داری و از اعمال در خطر مسلم هستی، با وجود این توبه نمی کنی.

خاك اندر چشم اندیشه كند
بر دلش آن جرم تا بی دین شود

چون كند اصرار و بد پیشه كند
توبه ننديشد دگر شیرین شود
صلی الله علی محمد و آله